

BATI ANADOLU ÇEPNİLERİNİN OCAĞI: KÖSE SÜLEYMAN OCAĞI VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Halil İbrahim ŞAHİN*

Özet

Bu makale, Köse Süleyman Ocağı'nda yapılan alan araştırmasının sonuçlarını içermektedir. Ocak mensuplarına göre Köse Süleyman, Hacı Bektaş Veli Döneminde yaşamış olan Yunus Mukri'nin oğludur ve Çepnileri irşat etmekle görevlendirilmiştir. Tarihi kaynaklarda çok az yer alan Köse Süleyman Ocağı'na Balıkesir, Manisa, Çanakke, İzmir ve Aydın Çepnileri bağlıdır. Ocağın merkezi Balıkesir'e bağlı Kavakbaşı köyünde bulunmaktadır. Buradaki dedeler, Hacı Bektaş'tan aldıkları icazetnâmeler doğrultusunda ocağın dinî ve sosyal hayatını düzenlemektedirler. Köse Süleyman'ın Hacı Bektaş'la ilgisi nedeniyle bu ocakta Bektaşiliğin etkisi fazladır. Ocak mensupları Hz. Ali'yi mürşit, Hacı Bektaş Veli'yi pir ve Köse Süleyman'ı rehber kabul etmişlerdir. Ocağın ibadetleri "Abdal Musa cemi", "Hızır cemi", "görgü cemi" ve "birlik cemi" gibi adlarla anılan cem törenlerinde gerçekleştirilmektedir. Cem törenlerinin yapısı Anadolu Aleviliğiyle örtüşmektedir, ancak Bektaşilik unsurları daha baskındır. Çalışmanın son bölümünde Köse Süleyman Ocağı'ndaki dedelerin ve özellikle kamberlerin söyledikleri nefesler üzerinde durulmuştur. Pir Sultan Abdal, Şah Hataî ve Kul Himmet gibi halk şairlerinden alınan nefeslerin cem törenlerinin işleyişinde ve inanç değerleriyle ilgili bilgilerin kazanılmasında önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ocak, Köse Süleyman, Alevilik, Bektaşilik

WESTERN ANATOLIAN CHEPNIS' "OCAK": KOSE SULEYMAN "OCAK" AND CURRENT STATUS

Abstract

This article contains results of a fieldwork in Köse Süleyman "ocak". According to members of "ocak" Köse Süleyman is Yunus Mukri's son who lived in the period of Hacı Bektash Veli and appointed with guidance to Chepni. Balıkesir, Manisa, Çanakke, İzmir and Aydın Chepnis belong to the Köse Süleyman "ocak" with very little historical source. The center of the "ocak" is located in the Kavakbaşı village, Balıkesir. "Dede"s here organize religious and social life of the "ocak" in accordance with their "icazetname" taken from Hacı Bektash. Because of a relationship between Köse Süleyman and Hacı Bektaş, in this "ocak" Bektashism order is effective. Members of "ocak" accept to Hz. Ali "mürşit", Hacı Bektash Veli "pir" and Köse Süleyman "rehber". The worship of "ocak" takes place at the "cem" named as "Abdal Musa cemi", "Hızır cemi", "görgü cemi" and "birlik cemi". Structure of "cem" ceremonies consistent with Anatolian Alewism but Bektashism order is more effective. The last part of study

* Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Balıkesir/Türkiye, hsahin@balikesir.edu.tr

relates to “nefes” told by “dede”s especially “kamber”s. “Nefes” belong to folk poets like Pir Sultan Abdal, Şah Hatayî and Kul Himmet has important place in the functioning of “cem” ceremonies and acquisition of information about the faith values.

Keywords: Ocak, Köse Süleyman, Alewism, Bektashism

Giriş

Ocaklar üzerine yeterince çalışmanın bulunmayışı, Alevilik-Bektaşılık araştırmalarının önemli problemlerinden birisidir. Türkiye ve Balkanlardaki Alevi ve Bektaşî grupların dinî ve sosyal hayatında aktif bir rol oynayan ocakların tarihi gelişimi, inanç sistemleri, uygulama yöntemleri ve şecereleri üzerine yok denecek kadar az araştırma bulunmaktadır. Hâlbuki bu alandaki dağınık yapının ortadan kaldırılabilmesi için öncelikle ocaklar üzerine ciddi çalışmaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ocaklarla ilgili tarihî belgelerin gün yüzüne çıkarılması, ocak mensuplarının dinî uygulamalarda kullandıkları eserlerin bilimsel çalışmalarda kullanılabilir hâle getirilmesi, yazılı kaynakların yanı sıra sözlü kaynakların geleneksel bilgilerine başvurulması zorunluluk hâline gelmiştir. Ancak bu sayede ocakların yapısı üzerine sağlıklı sonuçlar elde edilebilecektir. Tabii ocaklar üzerine yapılacak müstakil araştırmalar, bu alandaki çalışmaların ilk basamağını oluşturmaktadır. Tespit edilen ocaklar üzerine yapılan etraflı araştırmalardan sonra ikinci evreyi mukayeseli çalışmalar almalıdır. Öncelikle ocak sistemi açısından birbirine yakın ocaklardan başlanarak ocakların oluşumu, gelişimi, inanç değerleri, uygulama yöntemleri, kaynakları, terimleri gibi temel alanlarda karşılaştırmalar yapılmalıdır. Alevilik-Bektaşılık araştırmaları kadar kültür araştırmaları açısından önemli olan bu tarz çalışmalar, bu alandaki pek çok problemin çözümüne önemli katkılar yapacaktır.

Bu makale, Batı Anadolu Çepnilerinin bağlı olduğu ve Balıkesir merkezli bir ocak olan Köse Süleyman Ocağı üzerine yapılan alan araştırmasının sonuçlarını içermektedir. Ege ve Marmara bölgelerindeki Çepnilerin dinî hayatla ilgili uygulamalarını düzenleyen bu ocakla ilgili yazılı kaynaklar son derece sınırlıdır. Ocağın yapısıyla ilgili bilgiler günümüzde büyük oranda sözlü kaynaklar vasıtasıyla aktarılmaktadır. Böyle bir durum, Köse Süleyman Ocağı üzerine yapılan bu çalışmayı daha çok sözlü kaynaklara, dolayısıyla alan araştırmasına yönlendirmiştir. Ocağın postunda oturan veya oturmuş dedeler başta olmak üzere ocağın merkezî işleyişinde görevli veya görev almış kaynak şahıslar çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışma, Köse Süleyman’ın Çepnilerle ve Hacı Bektaş Veli ile ilgisi, Köse Süleyman Ocağının temel inanç değerleri, cem anlayışı ve çeşitleri gibi ocağın asıl varlığı üzerine tespit ve değerlendirmeleri içermektedir.

1. Çepnilerin Köse Süleyman ve Hacı Bektaş Velî ile İlişkisi Üzerine

Çepniler, Oğuzların Üçok koluna bağlı Türk boylarından birisidir (Köprülüzâde, 1925: 206; Togan, 1982: 51-51; Sümer, 1992; Ögel, 1993: 344-345). Çepnilerle ilgili ilk bilgiler, Divanü Lügati't-Türk'te yer alır. Kaşgarlı Mahmut, eserinde Çepnilerin bir Oğuz boyu olduğunu söyleyerek bu boya ait bir damgadan haber verir (Divanü Lügati-it Tercümesi I 1998: 54; Divitçioğlu, 1994: 33-41). Bunun yanı sıra Câmîü't-Tevârih (Togan, 1982: 49-52), Şecere-i Terâkime, Târih-i Âl-i Selçuk (Çelik, 2002: 313), Cihannûma, Kitabul-İdrâk li-Lisanil-Etrâk (Sümer, 1992: 9) gibi tarihî kaynaklarda da Çepnilerle ilgili bazı bilgiler yer almaktadır. Anadolu'ya diğer Türk boylarıyla gelmiş olan Çepnilerin bazı önemli hususiyetleri vardır. Bu boy, özellikle Doğu Karadeniz'in Türkleşmesinde etkin bir rol oynamıştır (Sümer, 1992: 323; Çelik, 1999: 16; Tellioglu, 2004: 110-111). Çepnilerin, bu bölgede on ikinci yüzyıldan beri var olduğunu tarihî kaynaklardan takip edebilmekteyiz (Çelik, 2002: 312; Bostan, 2002: 299).

Çepnilerin Hacı Bektaş Velî ile ilişkileri daha Anadolu'ya girişleri esnasında başlamıştır. Bazı kaynaklar Çepnilerin Anadolu'ya Hacı Bektaş Velî ile geldiklerini, Sulucakarahöyük'te ilk Hacı Bektaş müritlerinin Çepniler olduğunu öne sürmektedir (Eröz, 1977: 54-55). Önemli tarihçilerden Âşık Paşa, Hacı Bektaş'ın Anadolu'ya geldiğinde yalnız olmadığını, mutlaka bir boyun veya aşiretin mensubu olduğunu söyler. Adı geçen tarihçi, Sivas bölgesine gelen Hacı Bektaş'ın bu bölgede yoğun olan Çepnilerle ilişki içinde olabileceğini de ekler. Âşık Paşa'nın öne sürdüğü bu düşüncüyü destekleyici verilere Faruk Sümer de ilgili çalışmasında yer verir. Sümer, Hacı Bektaş Velî Vilâyetnâmesi'ni de kaynak göstererek Hacı Bektaş'ın ilk müritlerinin Çepniler olduğunu da ileri sürmüştür (1999: 178, 327). Atilla Özkırmı ise Sümer'in iddialarına şüpheyle yaklaşır ve bu konuda kesin bir hüküm verilemeyeceğini, ancak Hacı Bektaş'la ve Çepnilerin çok daha sonraları tanışmış olabileceklerini öne sürer (1993: 102-104).

Görüldüğü gibi Çepnilerin Hacı Bektaş Velî ile ilk temasları üzerine farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konudaki muğlak yapının kaynağında tabii ki kayıt altına alınmış yeterli bilginin olmayışı yatmaktadır. Hacı Bektaş ve Çepniler arasındaki ilintiye dikkat çekenlerin kullandığı yegâne kaynak, Hacı Bektaş Velî Vilâyetnâmesi'dir. Bu eserde şöyle bir bölüm vardır: "Çepni boyunun ulularından Yunus Mukrî adlı birisi vardı. Bilgin, üstün, olgun ve hâfızdı. Çepni boyundan ayrılıp Karaöyük'ün yakınında Mikâil adlı bir yere gelip yerleşmişti. Bu zat bir müddet sonra oradan da ayrılmış, yukarı tarafta kayı deneni yere gelmişti... Konya'ya gitti, Sultan Alüyyüddin'e kendisini tanıttı, Sulucakaraöyük'ü yurt olarak vermesini istedi. Sultan Alüyyüddin,

orasını Yunus Mukrî'ye yurt olarak verdi. Yunus Mukrî beratını alıp köye geldi, yerleşti, bir müddet sonra da öldü. Yunus Mukrî'nin İbrahim, Süleyman, Saru ve İdris adında dört oğlu kaldı. İdris babası gibi bilgin ve üstün bir kişiydi. Saru da okumuştur, fakat ikisi, okuma yazma bilmezdi. İdris'in âhiret hatunlarından bir karısı vardı. Adına Kutlu Melek derlerdi, aynı zamanda kendisini sayıp ağurlarlar, Kadıncık diye hitap ederlerdi. Yunus Mukrî'nin ölümünden sonra oğulları, evleriyle barklarıyla Kayı'dan göçüp Sulucakaraöyük'e geldiler." (Gölpınarlı, 1995: 26).

Çepnilerin Hacı Bektaş ve Köse Süleyman'la tanışıklığını irdeleyen kaynaklar, bu parçayı ve devamında gelişen olayları temel almaktadırlar. Bu parçanın devamında Kutlu Melek, Hacı Bektaş'ın kim olduğunu bilmeden ona yiyecek verir. Bunun üzerine Hacı Bektaş, "Artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin." der. Kutlu Melek'in evi bu duadan sonra bolluğa kavuşur. Hacı Bektaş'ın keramet sahibi birisi olduğunu anlayan İdris ve eşi, onu kendi evlerinde kalmaya ikna ederler. Hacı Bektaş, artık irşada Çepni boyuna mensup kişilerin evinde devam etmektedir (Gölpınarlı, 1995: 27-28).

Köse Süleyman Ocağı'nın merkezi durumdaki Balıkesir'e bağlı Kavakbaşı Köyünde ocağın hizmetlerini yürüten kişilerle yapılan görüşmelerde, Köse Süleyman'ın kimliğiyle ilgili elde edilen bilgiler yukarıdaki farklı değildir. Enver Yüksel dede, Köse Süleyman'ın soyunun İmam Rıza'ya dayandığını söyleyerek şöyle bir şecere vermiştir: İmam Rıza'nın oğlu İsmail, İsmail'in oğlu İbrahim, İbrahim'in oğlu Yunus Mukrî, Yunus Mukrî'nin oğlu Köse Süleyman. Ocağın son dedelerinden Enver Yüksel, Köse Süleyman'ın Hacı Bektaş'la çağdaş olduğunu ve Hünkâr'dan icazet aldığını söylemektedir. Dedenin aktardığı bilgilere göre Hacı Bektaş Veli, "Herkes kerametini gösterecek icazetini alacak." der. Köse Süleyman'ın, Yunus Mukrî gibi keramet sahibi bir zatın oğlu olması yeterli görülmemiş, ondan da keramet göstermesi istenmiştir. Köse Süleyman, bunun üzerine postunu yere sermiş ve üstüne oturmuştur. "Ya Rabbü'l âlemin beni mahcup etme" diyerek postun üstüne oturur hâlde iken yerden havalanmış ve yakında bulunan bir duvarın üstüne konmuştur. Kerameti bu kadarla da kalmamış, duvarı yerinden hareket ettirmiş, duvar üstünde yol almıştır. Bunun üzerine Hacı Bektaş Veli, onun keramet ve erdem sahibi olduğunu kabul ederek "Köse Süleyman, Çepni boyunun Hak rehberi ve mürşididir, Çepni boyu bunun tarik-i müstakimine ikrar eyleye, uy." diyerek 1272 tarihinde onu Çepni boyuna mürşit tayin etmiştir.

Köse Süleyman'ın mezarı Sivas'ın Suşehri ilçesindedir. Doğan Kaya'nın verdiği bilgilere göre: "Osman Gazi, Fatma Ana ve Şemsi Ana ile kardeş olduğuna inanılır. On iki İmam'dan Zeynel Abidin'in torunlarından. Horasan'ın Nişabur

beldesinde doğmuş, sonra Konya'ya gelmiş, Alaaddin Keykubat'ın ordusunda komutanlığa yükselmiştir. Moğollarla yapılan Köseadağ savaşında (1243) Selçuklu komutanı olarak çarpışmış ve şehit düşmüştür.” (Kaya, 2002: 272; Yaman, 2006: 120). Tarih kaynaklarında hakkında son derece sınırlı bilginin yer aldığı Köse Süleyman, başta Balıkesir olmak üzere, Çanakkale, Manisa, İzmir ve Aydın gibi illerde yaşamakta olan Çepnilerin rehberi ve müşidi durumundadır. Balıkesir'e bağlı Kavakbaşı köyünde yaşayan dedeler bu bölgelerdeki Çepnilerin dinî hayatıyla ilgili uygulamaları yürütmektedirler. Ocağın postunda Naci Yüksel oturmakta ve Batı Anadolu Çepnilerinin cemlerini yürütmektedir.

Ocakla ilgili yazılı belge son derece azdır; ancak Çepnilerin Hacı Bektaş'la ilişkisini gösteren belgeler, 1800'lü yıllara dayanmaktadır. Daha sonraki yıllarda da Hacı Bektaş'a giderek oraya bağlılığını bildiren ve icazetnâme alan dedeler olmuştur. 1963 tarihli bir icazetnâmede şöyle denilmektedir:

“Balıkesir'in muhtelif köylerinde mukim Köse Süleyman evlatlarından İsmail dede torunlarından Bektaş oğlu Tahir Sümbül Oğuz, Murat oğlu Nebi Oğuz, Feyzullah oğlu Ahmet Yüksel, Ali oğlu Kamber Pınar, Süleyman oğlu Ali ve Mehmet Oğuz, Tahir oğlu Bektaş Oğuz, Musa oğlu Hakkı Oğuz ve Mustafa Kılınç buraya gelerek İsmail dedeye ait Celaleddin Çelebi tarafından verilen icazetnameleri tetkik olundu. Kendilerinin, yani Köse Süleyman evlatlarının Çepnilerin rehberi olduklarından Çepni aşiretlerinin kendilerine lazım gelen hürmet, itaat ve inkıyatta bulunmaları ve pir kapısı burası olduğundan kendileri doğrudan buraya bağlı bulunmaktadırlar. Kendileri her yıl buranın hakkını getirmezler, göndermezler ve burayı tanımazlar ise tecdiden verilen bu icazetname iptal ve kendileri küstah addedilirler. Bu minval üzere hareket edilmesi iş'ar bilvesile cümleye selam ve beyan-ı muhabbet olunur.” (15 Eylül 1963).

Bu icazetnâmede de görüleceği üzere Çepnilerin daha önceleri Hacı Bektaş'tan aldığı başka icazetnâmeler de bulunmaktadır. Son olarak bu belge ile Balıkesir'de yaşamakta olan ocak mensupları Hacı Bektaş'a bağlılıklarını yinelemişler ve Çepnilerin rehberi olduklarını Hacı Bektaş'a tasdik ettirmişlerdir. Günümüzde de Hacı Bektaş Veli'ye bağlılıklarını beyan eden Çepniler, Hünkâr'ın hatırasını Köse Süleyman Ocağı vasıtasıyla yaşatmaktadırlar. Ocağın asıl pirinin Dede Garğın olduğunu, bu bilginin 1822 yılında Kavakbaşı köyündeki Köse Süleyman oğlu İsmail dedeye yazılan bir mektupta yer aldığını iddia edenler de olmuştur (Aksüt, 2009: 134). Ancak günümüz Çepni dedeleri bu bilgiyi doğrulayan beyanatlar vermemektedirler. Onlara göre Hacı Bektaş'ın ilk müritlerinden olan Köse Süleyman bu ocağın asıl piridir.

2. Köse Süleyman Ocağı'nın İnanç ve İbadet Yapısı

2.1. İnanç

Köse Süleyman ocağı, Hz. Ali'yi mürşit, Hacı Bektaş Velî'yi pir ve Köse Süleyman'ı rehber kabul eden bir ocaktır. Ocakta Hacı Bektaş Velî'nin etkisi oldukça fazladır. Bektaşiliğin temel felsefesi ocak tarafından uygulanmasa bile özellikle cem yapısında Bektaşiliğin etkisini açıkça görmek mümkündür. Bu tesirde ocağın Hacı Bektaş'a bağlı dedelerce yönetiliyor olmasının etkisi büyüktür. Köse Süleyman Ocağı'nın inanç yapısını değerlendirebilmek için ocak mensuplarının değer verdikleri veya bağlılıklarını ifade ettikleri unsurlara bakmak gerekmektedir. Bu ocağa mensup bir Çepninin dini hayatında veya inanç dünyasında etkisi bulunan unsurlar, ikrar verme törenlerinde söyledikleri gülbenglerde gizlidir. Bir talip, Köse Süleyman Ocağı'na bağlı olarak yapılan cemde şu şekilde ikrar verir:

“Allah azimü’ş-şânın kuluyum, Âdem-i seyfullâh neslindenim, İbrahim halilullâh milletindenim, dinimiz din-i İslam, kitabımız Kur’an, kiblemiz Kabe, Muhammed aleyhisselâm ümmetindenim, Şah-ı merdân Ali'nin bendesiyim, İmam-ı Cafer-i Sadık mezhebindenim, Allah Allahü ekber, Allahu ekber, lâilâhe hüvallah vallâhü ekber Allâhü ekber velillâhi ilhamd, geldim Hak için, el verdim, etek tuttum, tuttuğum etek Köse Süleyman'ın, bidat ettim, Muhammet Ali'ye talip oldum, pirim Hacı Bektaş-ı Veli, mürşidim Muhammet Ali hu. Den dinlemem, kov etmem, gıybet etmem, zina etmem, sır açmam, el ile koymadığımı almam, her gördüğümü söylemem, ikrar olsun.”

Köse Süleyman Ocağı'nın inanç yapısı bu ikrarda açıkça görülmektedir. Yaratıcı, Allah; din, İslam; kitap, Kuran; kible, Kabe; peygamber, Hz. Muhammet; mürşit, Hz Muhammet ve Hz. Ali; mezhep, Caferîlik. Kendisini Hz. Ali talipleri olan kabul eden ocak mensupları Köse Süleyman vasıtasıyla Hacı Bektaş Velî'ye saygı ve muhabbet beslemektedirler. Burada Çepnilerin Caferîliği meselesine kısaca değinmek gerekir. Ocağa bağlı Çepni dedeleri, kendilerinin Caferî olduğunu söylemektedirler, ancak bu sadece söylemde kalan bir açıklamadır. Çepnilerin bağlı oldukları inanç değerlerini ve ibadet şekillerini Caferîlikle bağdaştırmak mümkün değildir. Kısacası Köse Süleyman Ocağı'na bağlı Çepniler, Bektaşî nitelikleriyle öne çıkmaktadırlar.

2.2. İbadet: Cem Törenleri

Ocağın mensupları yılın belli dönemlerinde ibadetlerini cem törenlerinde yapmaktadırlar. “Abdal Musa cemi”, “Hızır cemi”, “Mirac cemi” gibi çeşitli adlarla cem törenleri düzenlenmekle birlikte ocaktaki cemler temel olarak iki kısma ayrılmaktadır. Bunlardan ilki “Görgü cemi”, diğeri ise “Birlik cemi”dir. Görgü cemi, arınma cemidir. Bu ceme herkes giremez. Ancak eline, diline ve beline hâkim olabilenler bu ceme dâhil olabilirler. Ayrıca görgü cemlerinde “rıızalık” esastır. Rıza almayan

talip cemde bulunamaz. Birlik cemleri ise irşat amaçlı düzenlenen cemlerdir. Bu cemlerde yediden yetmiş yediye taliplerin olgunlaşması amaçlandığından herkese açık bir cemdır. Cemin işleyişini 12 hizmet erbabı sağlar. 1. Dede (Muhammet-Ali postuna oturur), 2. Gözcü (Karaca Ahmet'i temsil eder), 3. Delilci (Çerağ uyarır), 4. Süpürgeci (Tarikat abdestini aldırır), 5. İrbıkçı (Kalplerin arınmasını sağlar), 6. Kurbancı (Kurban işlerinde görevlidir), 7. Mercancı (Delilcinin yardımcısıdır), 8. Sofracı (Sofraların düzenini sağlar), 9. Sakacı (Su dağıtır), 10. Lokmacı (Bacıdır, kurban lokmasını dağıtır), 11. Kamber (Saz çalıp nefes söyler) 12. Aşçı (Lokmayı pişirir).

Ocakta düzenlenen cemlerin belli bir düzeni vardır. Dedenin yönettiği, kamberin nefesler söylediği bu cemlerde Çepniler ibadetlerini yerine getirirler. Görgü cemi adı verilen bu törenlerin işleyişi şu şekildedir: Dede postuna oturunca kamber onun yanında yerini alır. Delil uyandırılır. Burada dede şu gülbengi okur: “Allah Allah ağız birliği ile diyelim, Allah Allah üçler, beşler, yediler, kırkların himmetleri, kerametleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola, on iki imam, on dört masum-ı pâkin kerâmetleri, pirim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî'nin himmetleri üzerimize ola, Allah dilediklerimizi, muratlarımızı versin, Allah dertlere derman, hastalara şifa, versin, Allah dünyada kuvvet, ahirette iman nasip eylesin, Allah daim katından, didarından, namazdan, niyazdan, himmetinden ayırmasın, Allah Muhammet Ali, gerçeğe hu.”

Görgü cemlerinde taliplerden ikrar vermeleri istenir. Bacı ve dervişler ikrar verirken öncelikle tövbe eder. “Rabbi'l âlemîn şimdiye kadar bilerek veya bilmeyerek elimden, dilimden, belimden günah işlediysen tövbe” der. Bundan sonra ikrarını verir. “Bundan sonra Allah'a kulluk, peygambere ümmetlik edeceğim, elime, dilime, belime sahip çıkacağım, harama el uzatmayacağım” diye yemin ederek yukarıda inanç kısmında yer verdiğimiz ikrarı tekrar ederler. İkrar verene dede, “İkrar olsun mu?” şeklinde birkaç kez soru yöneltir. İkrarı veren de dedeye “Olsun” diye cevap verir. Yine dede talibe “Eğer sen bu ikrardan dönersen ikrar seni tutsun mu? Eğer bu ikrardan dönersen huzur-ı haşırda yüzün kara olsun mu? Bu meydandaki cem erenleri, ay, gün, yer, gök, arş, kürs, derya, balıklar ve delil-i Şah-ı Merdân şahidin olsun mu?” diyerek bir soru daha yöneltir. İkrarı veren tekrar “Olsun” cevabını verir. Dede bunun üzerine “Eyvallah, Allah, Muhammet, Ali yardımcımız olsun, Allah, Muhammet, Ali gerçeğe hu” ve “Allah Allah darları kabul, yaşları uzun, ocakları, haneler, mutlu ola, pirim Hacı Bektaş-ı Velî'nin, ceddin Köse Süleyman'ın himmetleri, kerametleri üzerimize hazır ve nazır ola, ikrarları kabul, muratları hasıl ola, Muhammet Ali işlerini rast getire, Allah, Muhammet, Ali gerçeğe hu” diyerek ikrar verme törenini sonlandırır.

İkrar vermeyi cemde lokma olarak pişirilecek kurbanların tığlanması işlemi izler. Cemde kurban keseceklerin kurbanları meydana getirilir. Dede burada kurbanlar için dua edip gülbenk okur:

“Allah Allah kurbanları kabul, muratları hâsıl, ocakları aydın ola, on iki imam, on dört masum-ı pâkların, pirim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, ceddîm Köse Süleyman’ın himmetleri, kerametleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola, kurbanları Hz. İsmail sürüsüne katıla, İmam-ı Hüseyin dergâhına kayıt eyleye, orada çırak ola, Allah Muhammet yâ Ali, gerçeğe hu. Allah Allah aşkına akşamlarımız hayır ola, hayırlarımız faik ola, şerlerimiz def ola, Allah münkirler, münafıklar mat ola, on iki imam, on dört masum-ı pâkin, pirim Hacı Bektaş-ı Veli’nin himmetleri, kerametleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola, Allah katarından, didarından ayrı düşürmeye, ibadetlerimizi Hak defterine kayıt eyleye, eksik, noksan işlerimizi tamam yaza, Allah kurbanları Hz. İsmail’in sürüsüne katıla, İmam-ı Hüseyin dergâhına yazıla, Allah Muhammet yâ Ali, gerçeğe hu.”

Cemin önemli kısımları arasında cemin işleyişinde görev alan hizmet erbapları için duaların okunduğu bölüm de vardır. Kurbanı için dede: “Allah Allah darları kabul ola, muratları hâsıl ola, Muhammet Ali istediğinizi, dileğinizi vere, kurbanının hizmeti kabul ola, hizmetinden şefkat bula, gerçeğe hu.” der. Gözcüye “Bismişah, Allah Allah darları kabul ve hasıl ola, Muhammet Ali isteklerini, dileklerini vere, Şah-ı Merdân’ın, Gözcü Kara Ahmet’in himmetleri, kerâmetleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola, hayır hizmetleri kabul ola, Hz. Hüseyin dergâhına kayıt ola, gerçeğe hu.” diye dua eder. Lokmacı bacılar için de dua edilir: “Allah Allah darları kabul ola, muratları hâsıl ola, geldikleri yerden, durdukları dârdan, ettikleri hayır hizmetten şefaât bulalım, lokmaları kabul, yüzleri ak ola, Hatice ve Fatıma katarından, didarından ayırmaya, hizmetleri Hz. Hüseyin dergâhına yazıla, gerçeğe hu.” Bu arada süpürgeci, Allah Muhammet yâ Ali der ve süpürgeyi üç kez çalar ve ardından dede şu duayı okur: “Allah Allah on iki imamın himmeti, kerameti üzerimizde hâzır ve nâzır ola, süpürgecinin hayır hizmeti kabul ola, hizmetinden şefaât bula, hizmeti Hz. Hüseyin’in dergâhına yazıla, gerçeğe hu.” İbrıkçı, üç damla su döker ve “Allah Muhammet yâ Ali” der. Dede ise “Bismişah, Allah Allah ma’na-yı marifet, nur-ı hakikat, hizmet-i Muhammet’ten şefaât, Ali’den hidâyet ola, hayır hizmeti kabul ola, hizmetinden şefaât bula, Hz. Hüseyin dergâhına yazıla, gerçeğe hu.” der.

Görgü cemlerinde talipler, dedenin huzurunda görgüden ve sorgudan geçerler. Bu, törene katılanlar için arınma anlamına gelir. Dedenin huzurunda dara duranlara dede: “Bismişah, Allah Allah erenler geldi, sır verdi, secdeye indi, gaibe iman verdi. Geldiğin Hak kapısıdır, durduğun Mansur dâridir. Ne gördün, neden geldin? Başını kaldır, dile gel, özündekini dile ver, dillen, erenler farkına varsın hu hu.” Talipler ayakta dedeye şu cevabı verirler: “Er gördüm, Muhammet Ali yoluna görülüp sorulmaya geldim, eyvallah, Muhammet Ali yardımcımız olsun, er hakkı hak, pir hakkı hak, mürşit hakkı hak, musahip hakkı hak, yol içinde teklif buyurduk, dört kapı kırk makam hak, on iki imam, on dört masum-ı pâk, on yedi kemer-best hak, seneden bir defa görülüp sorulmak hak, Muharrem’de yas matem orucu tutmak da

hak, erenlerin kurbanı, namazı, lokması, niyazı da hak.” Dede: “Döktüğünü doldur, ağlattığını güldür. Erenler, bu canlar, eli bağlı, dili bağlı. Erener meydanında bu canların elinden, dilinden, belinden razı olmayan dile gelsin, bu canlardan razı mısınız, bismişâh eyvallah. Allah Allah nur-ı hudâ, Muhammet Mustafa’dan şefaât, Ali’den hidayet ola, Allah Muhammet’in şefaâtinden, Ali’nin hidayetinden ayırmaya, gerçeğe hu. Allah Allah darları kabul ola muratları hâsıl ola, on iki imam, on dört masum-ı pâklar, on yedi kemer-bestler, pirim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, Haticetü’l Kibriya, Fatımatü’z-zehrâ katarından didarından Hak ayırmaya darları, didarları, namazları, niyazları, görgüleri, sorguları İmam Hüseyin dergâhına yazıla, Muhammet Ali işlerini rast getire, Allah Allah Muhammet yâ Ali gerçeğe hu.” diyerek taliplere dua eder.

Görgü, dedenin “ağız birliği ile diyelim Allah, Allah aşkına diyelim Allah Allah, üçler, beşler, yediler, kırklar, bin birlerin on iki imam, on dört masum-ı pâkların, on yedi kemer-bestlerin, Haticetü’l Kibriyâ’nın, Fatımatü’z-Zehrâ’nın, pirim Hacı Bektaş-ı Veli’nin himmetleri, kerametleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola, Allah borçluları borcundan kurtarsın, Allah dertlileri derdinden kurtarsın, Allah dünyada kuvvet, ahirette iman, Kur’ân nasip eylesin, Allah hayırlı evlat, hayırlı nimet versin, Allah gökten rahmet, yerden bereket versin, Allah seksen bin Rum erenlerinin, doksan bin Horasan pırlerinin, yüz bin gaip erenlerinin himmetini üzerimizde hâzır ve nazır eylesin.” demesiyle sona erer.

Taliplerin birer birer görgüden ve sorgudan geçmesini toplu ibadet kısmı izler. Gözcü postu eline alır. Ayakta “Bismişâh Allah Allah elif Allah, mim Muhammet’i ayın Ali, cim Cebrail, postu kabul yüzü ak ola, gözcü Kara Ahmet’in Hüseyin’in himmeti üzerinde hazır ve nazır ola, hayır hizmeti kabul ola, hizmetinden şefkat bula, hizmeti Hüseyin dergâhına yazıla gerçeğe hû.” denir. Gözcü tekrar postu serer. ayin-i cem ayağa kalkar ve erkândan geçerek posta niyaz ederler. Bu esnada dede: “Allah Muhammet yâ Ali, dua aşkına diyelim Allah Allah, Allah aşkına cemimiz kutlu, dilimiz tatlı ola, Allah Allah burada görülen orada görüle, dünyada cem eyleyen ahirette cem eyleye, altından geçen suyundan içen cehennem azabı görmeye, erkânımız İmam-ı Cafer-i Sadık erkânı ola, Allah Allah üçler, beşler, yediler, kırklar, bin birler, on iki imam, on dört masum-ı pâklar, Haticetü’l Kibriyâ, Fatımatü’z-Zehrâ’nın, pirim hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli’nin ceddin Köse Süleyman’ın himmetleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola, Allah Allah bizi duadan, hayır himmetten ayırmasın, dünyada kuvvet, ahirette iman, Kur’an nasip eylesin, Allah Allah neyleyeyim, ne işleyeyim dertirtmesin, Allah Allah biz fakir kullarına yardım eylesin, Allah Allah hayırlı evlat, hayırlı devlet versin, Allah Allah seksen bin Rum erenleri için diyelim Allah Allah, zalimin zulmünden, münkirin, münafığın şerrinden, kazasından, belasından, iftirasından muhafaza eylesin, Allah Allah daim katarından, didarından, namazdan, niyazdan, tercümandan, çerağdan, lokmadan, irfandan, hayır ve hasenattan nezirden mahrum eyleme, Allah Allah Muhammet ümmetinden, Ali tayfasından ayırma, Al-

lah Allah nur-ı Hudâ Muhammet Mustafa, İmam Ali Murtazâ, Hünkar Hacı Bektaş-ı Velî saklaya, bekleye, Muhammet'ten şefaât, Ali'den hidayet ola, Muhammet şefaâtinden, Ali hidayetinden Hak ayırmaya, gerçeğe hu. Erkânımız kutlu, dillerimiz tatlı ola, altından geçen suyundan içen cehennem azabı görmeye, erkânımız İmam-ı Caferi Sadık erkânı ola, hizmetinden şefaati göre, hizmeti Hz. Hüseyin'in dergâhına yazıla, gerçeğe hu." der.

Tercüman konur, üstü örtülü bütün cem erenleri ayakta dede ağız birliği ile gülbenk söylerken gözcü postu alır ve dışarıya "zalimler, azgınlar üstüne" diye silkelere: "Ağız birliği ile diyelim Allah Allah, Şevk ile diyelim Allah Allah, Can birliği ile diyelim Allah Allah, Din kuvveti ile diyelim Allah Allah, Cemimiz cem ola Allah Allah, demimiz dem ola Allah Allah, Cemimiz kırklar cemi ola Allah Allah, kırkların katarından ayırmaya Allah Allah, daim bu katardan, didardan, niyazdan, cemden, demden ayırmaya, Allah Allah üçler, beşler, yediler, kırklar, üç yüz altmış altılar, bin birler, on iki imam, on dört masum-ı paklar, Haticetü'l Kibriyâ, Fatımatü'z-Zehrâ'nın, on yedi kemerbestlerin, pirim hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî'nin ceddin Köse Süleyman'ın, cümlesinin himmetleri, kerametleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola, Allah Allah hayırlı evlat, bereketli nimet, hayırlı devlet vere, Allah Allah namerde, muhannete muhtaç eyleme, muhtaç olan canlar için diyelim Allah Allah, Allah Allah bizi duadan, hayır himmetten, iyi niyetten ayırma, iki cihanda yüzlerimizi ak, gönüllerimizi pak, düşmanlarımızı mat eyle, Allah Allah Muhammet ümmetlerinden, Ali taliplerinden ayırma, Allah Allah ne eyleyeyim, ne işleyeyim dedirtirme, Allah Allah dertlere derman yaralara merhem, hastalara şifa veresin."

Bütün bunlardan sonra cem şu düzende devam eder: 1. Dede gülbenk okur, ayağa kalkarlar. 2. Zâkir, duvazımam, dede gülbenk okur, semah yapılır, zâkir duvaz söylerken ibrık yayılır. 3. Gülbenk okunur, bacılar ellerini dervişlerin omuzlarına koyarlar, zâkir duvaz okur, dede dua eder. 4. Gülbenk okunur, eller hep omuzdadır, zâkir çalar, dede dua eder. 5. Gülbenk, hep el ele, zâkir çalar, canlar secdeye inmeden dede dua eder. Eller salınır, zâkir okur, yalnız bacılar ayağa kalkarlar, elleriyle dervişlerin tacına niyaz eder. Lokmacı bacılar, lokmaları getirdiklerinde dede, lokmaya dua okur:

"Allah Allah kurbanı kabul, ocağı aydın ola, kurbanı Hz. İsmail sürüsüne kâtıla, kerem evliya istediğini, dilediğini vere gerçeğe hû. Allah Allah diyelim, kadim Allah Allah diyelim, geldi Ali sofrası, yâ Şâh diyelim, Şâh'ımın verdiği biz yiyelim, gerçeğe hu." der ya da "Allah diyelim, kadim Allah diyelim. Geldi Ali sofrası, gaziler Şah diyelim. Hak versin biz yiyelim, gerçeğe hu diyelim." dendikten sonra lokmacı bacılar, pişen lokmaları cemdekilere sunarlar. Gelen lokmalar yendikten ve sofralar kaldırıldıktan sonra dede lokmacı bacılar ve sofraya için dua eder:

“Allah Allah darları kabul ola, muratları hasil ola, Haticetü’l Kibriyâ, Fatımatü’z-zehrâ’nın katarından, didarından ayırmaya, hizmetleri kabul ola, şefaât bulalar, hizmetleri İmam Hüseyin dergâhına yazıla, gerçeğe hû.”

Dede sofrası sonrasında şöyle der: “Bismişah ... Allah Allah nimetimiz ziyade ola, er-hak bereketi vere, bu gitti yine gele, nimet-i celil, bereket-i Halil artsın ek-silmesin, taşsın dökülmesin, bir lokma nur ola, içtiğimiz zuhur, ocağımız mamur, gönüllerimiz pür-nur ola, düşmanlarımız mat ola, er-hak Muhammet, Ali, On İki İmam, On Dört Masum-ı Pak On Yedi Kemerbest gözcümüz, bekçimiz ola, didarından, katarından, yolundan, dergahından ayırıp şaşırıp düşürmeye, çağırduğumuzda destgir olup imdadımız ola; üçler, beşler, yediler, kırklar, üç yüz altmış altıların himmetleri daim, nazarları üzerimizde hazır ve nazır ola, kutb-ı âlem, şah-ı kerem pirimiz, üstâdımız Hünkar Hacı Bektaş Veli efendimizin himmetleri, kerametleri, zahiren ve batinen üzerimizde hazır ve nazır ola, cümle gerçeklerin demine hû.”

Lokma yendikten sonra sofralar kalkar, tüm âyin-i cem ayağa kalkar. Dede saka duası okur: “Allah Allah diyen, Muhammet diyen Kevser suyuna erenler aşkına, Şah’ım Ali hem Şah hem sakadır, kimse bilmez bu sırrı Hak bilir. Gözüm yaş sel oldu Kerbelâ’da yatanlar aşkına, ya Ali, İmam Hasan, İmam Hüseyin saka suyu içilir aşk olsun, içene rahmet dolsun, lanet Yezit’e, (Bütün cem erenleri Yezit’e lanet okurlar ve sudan içerler ve daha sonra sakalar dualarını alırlar) Allah Allah darları kabul, muratları hasil ola, içenlere rahmet ola, saka İmam Hasan İmam Hüseyin himmetlerinde hazır ve nazır ola, habîbullah gökten rahmet yerden bereket, nur-ı Muhammet gerçeğe hû. (Sakacılar cemdekilerin üstüne üç kez su serperler).

Cemin sonlarına doğru cemdeki on iki hizmet ehli dara durur ve dede onlara dua eder: “Allah Allah Şah-ı Merdan, İmam Hasan, İmam Hüseyin, İmam Cafer-i Sadık, Gözcü Kara Ahmet, ırbıkçının, aşçının, kapıcının mercancının, sakacının, on ikisinin nasibini vere. Allah Allah darları kabul muratları hasil ola on iki imam, on dört masum-ı pak efendilerimizin himmetleri üzerinizde hazır ve nazır ola, hayır hizmetleri kabul ola, hizmetleri İmam Hüseyin dergahına yazıla, Allah, Muhammet ya Ali, gerçeğe hû.”

Sistemli bir yapı içinde gerçekleşen cemler, günümüz Çepnileri için ibadetlerin gerçekleştiği törenler olduğu kadar kimlik değerlerinin de olduğu ve aktarıldığı ortamlar arasındadır. Toplum katılma anlamı da taşıyan cemlerde dedeler, taliplere nelere inandıklarını, kutsal değerleri, ibadet şeklini, kısacası Alevilik ve Bektaşilik kimliğinin ayrıntılarını aktarmaktadırlar. Bu bakımdan cemler dini hayatı düzenleyen ortamlar olmanın yanı sıra sosyal hayatı da kontrol altına alan ve ona şekil veren kurumların başında gelirler. Burada Allah’a ibadet etmek isteyen talipler, sosyal hayatta yaptıklarının hesabını vermek zorundadırlar. Hatta ceme girebilmek için diğer taliplerin rızasına ihtiyacı vardır. Zaten toplumun kabul etmediği ve yasakladığı bir

suçu işleyen Çepninin bu ortamlara girmesi de mümkün değildir. Bu yönüyle cem törenlerinin Batı Anadolu Çepnilerinin dini ve sosyal hayatını günümüzde de düzenlemeye devam ettiğini söylemek mümkündür.

3. Ocakta Dedelerin ve Kamberlerin Okudukları Nefesler

Çepniler arasında genel bir ifadeyle “nefes” adı verilen şiirler, dedeler ve özellikle de kamberler tarafından cem törenlerinde ve çeşitli ortamlarda söylenmektedir. Yazılı kültüre göre sözlü kültürün daha önde olduğu bu kültür ortamında nefesler çoğunlukla sözlü kaynaklar vasıtasıyla aktarılmaktadır. Özellikle cem törenlerinde kamberler çok sayıda nefes okumaktadırlar. Sazla ve belirli ezgilerle söylenen nefesler, cem törenlerinin işleyişinde önemli bir yere sahiptir. Semahın dönülmesinde ve taliplerin çeşitli hususlarda bilgilendirilmelerinde bu şiirlerin yeri yadsınamaz. Bu şiirlerin önemli hususiyetlerinden bir diğeri de çoğunlukla cem gibi kutsal alanlarda söyleniyor olmalarıdır. Cem dışında dede ve kamberler nefesleri genellikle kullanmamaktadırlar. Bunun yerine cem törenlerinin ilgili yerlerinde nefeslere başvurulmaktadır. Nefesler, dinî duyguları geliştirmek ve insanları ayinlerde vecde ulaştırmak gibi işlevlerin yanı sıra bu toplumun dinî ve sosyal hayatıyla ilgili bilgileri de edinmelerini sağlamaktadır. Dinî uygulamalarda sözlü kaynakların ön planda olduğu Çepnilerde nefesler, didaktik özellikleriyle de öne çıkarlar. Dinin temel değerleri, Alevilik ve Bektaşilikte önemli terimler ve isimler çoğunlukla bu nefeslerle taliplere ulaşmaktadır.

Köse Süleyman ocağına bağlı Çepniler arasında yaygın olan nefesler, çoğunlukla belli halk şairlerinin şiirlerinden oluşmaktadır. Bu şairlere kamberler “yedi ulu ozan” demektedirler (Duyamaz, vd. 2011: 52) Bu şairlerin şiirleri çoğunlukla değiştirilmeden icra edilmektedir. Hatta kamberler yeni nefes veya buna benzer şiir oluşturma yoluna da gitmemektedirler. Bu şiirler, kamberler için değiştirilemez özelliklere sahip metinler arasındadır. Nefeslerde yapılan değişiklikler doğru bulunmamaktadır. Bu tavrın arka planında bu şiirlere özel bir kutsiyet yüklenmiş olması yatmaktadır.

Pir Sultan Abdal, Şah Hatayî, Teslim Abdal, Kul Himmet, Karacaoğlan, Genç Abdal ve Sersem Ali halk şairlerinin şiirleri Köse Süleyman ocağında oldukça yaygındır. Nefesler, çoğunlukla koşma nazım şekliyle ve hecenin sekiz veya on birli kalıplarıyla söylenirler. Nefeslerde Allah, Hz. Muhammet, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hüseyin övülmektedir. Bu şiirler, Çepniler için önemli olan bazı günlerle de ilgilidir. Bunların başında Kerbela olayının anıldığı Muharrem ayı gelir. Cem törenlerinde mutlaka söylenen Kerbela ağıtları, Muharrem ayında da ocak mensupları arasında okunmaktadır. Kerbela’daki elim olayların yasını tutan ocak talipleri bu şiirleri günümüzde de yaşatmaktadır. Ayrıca dinî-tasavvufî Türk edebiyatında “duvazımam” olarak adlandırılan şiirler de cemlerde yer almaktadır. On iki imamı öven ve onları tanıtan bu şiirler, çoğunlukla kamberler tarafından söylenmektedir:

Hasan Hüseyin'dir Ali'nin oğlu
Şehidullâh yoluna giderler doğru
İmam Zeynel Aba Hüseyin oğlu
Gönül gidelim Hüseyin'e doğru

Muhammet Bakır'dan alalım kemini
Cafer-i Sadık'tan sürelim demin
Musa Kazım gönülden kaldıra gamın
Gönül gidelim Hüseyin'e doğru

İmam Rıza'dan olsa hidayet
Şah Takî ya Nakî kılma inayet
Hasan Ali Askerî şah-ı vilayet
Gönül gidelim Hüseyin'e doğru

Pir Sultan Abdal'ım söyle gel hemân
Münkirin kılından çıkar mı gümân
Muhammet Mehdi'ye hem sahip-i zaman
Gönül gidelim Hüseyin'e doğru

Ocakta söylenen nefeslerle ilgili olarak bir hususu daha belirtmek gerekir. Nefesler cemdeki işleyişe bağlı olarak seçilmektedir. Başka bir ifadeyle cem törenlerinin çeşitli safhalarında kullanılacak nefesler tercih edilmektedir. Örneğin taliplerden ikrar alınacağı zaman kamber, ikrarın işlendiği bir nefesi söylemektedir. Veya kurban kesileceğinde veya lokmalar yeneceğinde bu ortama uygun bir nefesin tercih edildiği görülür. Kurban fasıyla ilgili olarak cemde kamber şu nefesi okur:

Akıl ermez Yaradan'ın sırrına
Muhammet Ali'ye indi bu kurban
Kurban olayım kırkların yoluna
Hasan Hüseyin'e indi bu kurban

O İmam Zeynel'in destinde idim
Muhammet Bakır'ın dostunda idim
Cafer Sadık'ın postunda idim
Musa-i Kazım'a indi bu kurban

Muhammet Taki'nin nurunda idim
Ali Naki'nin sırrında idim
Ali Askerî'nin darında idim
Muhammet Mehdi'ye indi bu kurban

Tarikattan hakikate ereler
Cennet-i âlâya halı sereler
Muhammet Ali'nin yüzünü göreler
Erenler aşkına indi bu kurban

Şah Hatâyî'm der her can
Kurban üstüne yürüdü erkân
Tırnağı tespih, kanı da mercan
On İki İmamlara indi bu kurban

Cemde “dardan indirme” gibi uygulamaların yapıldığı, ölümün hatırlandığı veya ölen birisinin yad edildiği durumlarda ise ölümlle ilgili nefesler kamber tarafından icra edilmektedir:

Şu dünyada üç nesne büktü belimi
Biri yokluk, biri ayrılık, biri ölüm
Yaktı bağrımı dal eyledi belimi
Biri yokluk, biri ayrılık, biri ölüm

Felek ağı kattı benim aşım
Toprak saçtı kirpiğime kaşım
Gör neler getirdi garip başım
Biri yokluk, biri ayrılık, biri ölüm

Şu fani dünyada murat alınmaz
Hep gelenler gider bunda kalınmaz
Bilirim dertlere çare bulunmaz
Biri yokluk, biri ayrılık, biri ölüm

Genç Abdal dertli dertli söyledi
Görün dostlar felek bana ne'yledi
Yaktı gönül şehrini viran eyledi
Biri yokluk, biri ayrılık, biri ölüm

Görüldüğü gibi nefesler, cemin işleyişinde önemli bir yere sahiptirler. Gülbeklerle ve dualarla birlikte cemin gidişatını tayin eden nefesler, ibadetin gerçekleşmesinde ve taliplerin irşat olmasında etkin bir şekilde kullanılmaktadırlar.

Sonuç

Yapılan tespit ve değerlendirmelerin neticesinde şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

1. Köse Süleyman ocağı, Batı Anadolu'da yaşayan Çepnilerin bağlı olduğu bir okaktır. Günümüzde ocağın merkezi Balıkesir'dedir. Kavakbaşı köyündeki bu-

lunan ve Köse Süleyman soyundan gelen ocak mensupları başta Balıkesir olmak üzere, Manisa, Çanakkale, İzmir ve Aydın illerindeki Çepnilerin cemlerini yönetmekte ve onlara inanç önderliği yapmaktadırlar.

2. Ocağın tarihi gelişimiyle ilgili yok denecek kadar az belge bulunmaktadır. Ocakla ilgili bilgiler çoğunlukla sözlü kaynaklardan elde edilebilmektedir. Ancak Köse Süleyman'ın Yunus Mukri'nin oğlu olduğu ve Çepni boyunu irşat etmek görevlendirildiği yönündeki bilgiler, Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi'nden elde edilmiştir. Bu bakımdan ocakta Hacı Bektaş Veli'nin yeri oldukça önemlidir. Günümüzde dedelik kurumunu temsil eden ocak mensupları, kendilerini Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olarak görmektedirler. Diğer bir ifadeyle günümüz Çepni dedeleri veya talipleri Köse Süleyman'ı Hacı Bektaş Veli muakkibi kabul etmektedirler. Bütün bunlar, ocağın inanç ve ibadet yapısında güçlü bir Bektaşilik tesiri oluşturmuştur. Özellikle cemde okunan gülbenlerde bu etkiyi açıkça görmek mümkündür.
3. Köse Süleyman ocağında ibadetler cem törenlerinde gerçekleşmektedir. “Gör-gü” ve “Birlik” olmak üzere iki kısma ayrılan cem törenleri yapıldığı zamanlara ve dönemlere göre de farklı isimler alabilmektedir. “Hızır cemi” ve “Abdal Musa cemi” bu cemlerden bazılarıdır. Cem düzeninde Anadolu Aleviliğinden ayrılan farklı bir durum yoktur, ancak yukarıda da ifade edildiği üzere cemlerde Bektaşilik etkisi görülmektedir.
4. Köse Süleyman ocağındaki ibadet ve irşat amaçlı ortamlarda çok az yazılı kaynak kullanılmaktadır. Ocak mensuplarını dinî inançlarını ve değerlerini daha çok sözlü gelenekten öğrenmektedirler. Dedelerin cemde yaptıkları irşat amaçlı sohbetlerin yanında dedenin, özellikle de kamberlerin okudukları nefesler, talipleri bilgilendirmede önemli bir role sahiptir. Pir Sultan Abdal, Şah Hatayi, Kul Himmet ve Karacaoğlan gibi halk şairlerinin şiirlerinden oluşan nefesler, İslam dinini anlattığı gibi Alevilik için önemli isimleri ve değerleri de tanıtmaktadır. Ayrıca nefeslerin cem törenlerinin işleyişinde de etkin bir role sahip olduğunu belirtmek gerekir. Cemin hemen her safhasında kamberler belirli ezgilerle nefesleri icra etmekte, talipler de nefeslerin içeriğine göre cemde yerine getirilecek uygulamalara karar vermektedirler. Kısacası nefesler, diğer ocaklarda olduğu üzere Köse Süleyman ocağında da taliplerin inanç ve duygu dünyası için oldukça ehemmiyetlidir.
5. Bu yazıda etki alanı oldukça geniş olan Köse Süleyman Ocağı hakkında temel bilgiler üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Ancak ocağın bütün varlığıyla ortaya konabilmesi için çok daha ayrıntılı araştırmalara ihtiyaç vardır. Ancak bu sayede bu ocağın Alevi-Bektaşî ocakları arasındaki konumu ortaya konabilecektir. Köse Süleyman ocağı üzerine yapılacak çalışmaların, Çepnilerin inanç yapısını ortaya koyacağı gibi Bektaşîliğin kırsal alanlarda aldığı şekillerle ilgili de önemli bilgiler vereceğine inanıyoruz.

Kaynakça

- Aksüt, Hamza. (2009). *Aleviler Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan Araştırma-İnceleme*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Bostan, M. Hanifi. (2002). "Anadolu'da Çepni İskânı". *Türkler*. C. 6, 299-311.
- Çelik, Ali. (1999). *Trabzon Şalpazarı Çepni Kültürü*. Trabzon: T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- _____ (2002). "Çepnilerin Anadolu'nun Türkleştirilmesindeki Yeri ve Önemi". *Türkler*. C. 6, 312-323.
- Divanü Lûgat-it Tercümesi I.* (1998). çev.: Besim Atalay. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Divitçioğlu, Sencer. (1994). *Oğuz'dan Selçuklu'ya (Boy, Konat ve Devlet)*. İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık.
- Duymaz, Ali; Mehmet Aça ve Halil İbrahim Şahin. (2011). "Balıkesir Yöresi Çepni ve Tahtacılarında Kamberlik Geleneği", *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 2, Kış, 41-57.
- Eröz, Mehmet. (1977). *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaya, Doğan. (2002). "Sivas'ta Yatmakta Olan Horasan Merkezli Anadolu Erleri". *Halkbilim Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 261-285.
- Köprülüzâde, Mehmed Fuad. (1925). "Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar". *Türkiyat Mecmuası*. Sayı: 1, Ağustos: 185-211.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (1995). *Menakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî "Vilâyet-nâme"*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Ögel, Bahaeddin. (1993). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*. C. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özkırımlı, Atilla. (1993). *Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi Alevilik-Bektaşilik*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sümer, Faruk. (1992). *Çepniler Anadolu'nun Türk Yerleşmesinde Önemli Rol Oynayan Bir Oğuz Boyu*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Sümer, Faruk. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Tellioğlu, İbrahim. (2004). *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*. Trabzon: Serander Yayınları.
- Togan, A. Zeki Velidi. (1982). *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Yaman, Ali. (2006). *Kızılbaş Alevi Ocakları*. Ankara: Elips Kitap.

Sözlü Kaynaklar

1. Enver Yüksel (1935, Kavakbaşı/Balıkesir)
2. Murat Oğuz (1929, Kavakbaşı/Balıkesir)
3. Naci Yüksel (1961, Kavakbaşı/Balıkesir)